

A NEMZETKÖZI JOG ÁLTAL BÜNTETNI RENDELT CSELEKMÉNYEK MAGYARORSZÁGI ALKALMAZÁSA

(a *Biszku-ügy margójára*)

VARGA RÉKA
egyetemi adjunktus (PPKE JÁK)

I. Bevezetés

Az ügyészség határozata a Biszku-üggyel kapcsolatos beadvány tárgyában joggal borzolja a nemzetközi joggal foglalkozók kedélyét. Az ominózus határozat tükröt állít a nemzetközi jog által büntetni rendelt cselekmények magyarországi alkalmazásának, vagy inkább azok alkalmazása hiányosságainak. Alábbiakban e tárgyban tehető általános megfigyelések következnek – a teljesség igénye nélkül.

Az emberiség (*sic!*) elleni bűntettek²⁶ elévülésének kizárásáról szóló 1968-as ENSZ-Egyezmény, mint az összes többi ratifikált és kihirdetett egyezmény, már a kihirdetésével a magyar jog része lett, legfeljebb nem implementáltuk. Az implementáció hiánya azonban nem jelenti azt, hogy ne lettek volna az egyezmény rendelkezései hatályban Magyarországon. Ez azt is jelenti, hogy a nemzetközi jog által büntetni rendelt cselekményeket Magyarország akkor is köteles büntetni – tehát a jogalkalmazó alkalmazni – a nemzetközi jog által meghatározott módon, ha azok nem kerültek be a magyar Büntető Törvénykönyvbe. Az Alkotmánybíróság is leszögezte: a háborús és emberiség elleni bűncselekmények tényállását és büntethetőségük feltételeit a nemzetközi jog határozza meg.²⁷ A nemzetközi jog oldaláról ugyanezt mondja ki az a tétel, mely szerint egy állam a saját belső jogára – vagy annak hiányára – nem hivatkozhat, ha nemzetközi kötelezettségvállalását nem tartja be.²⁸

Az e tekintetben nagyon is zavaros magyar viszonyokat jól tükrözi az ügyészség álláspontja, és az, hogy azt másodszeri nekifutásra sem voltak hajlandók módosítani. Nos, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága közép-európai államokért felelős jogászaként az adott minisztériumokkal nyolc éven át tartó, számos esetben sikerrel végződő 'viaskodásom' témája éppen ez volt, melyből az alábbi tapasztalatok leszűrése adódott.

II. Transzformáció – implementáció – jogalkalmazás

Beszélnünk kell egyfelől a jogi megfontolásokról, másfelől a gyakorlati, a realitást tekintve vevő megfontolásokról. Jogi értelemben szét kell választani a transzformációt

²⁶ A magyar jogban igen nagy fejtettség uralkodik a 'crimes against humanity' fordításával kapcsolatban: hol emberiség elleni, hol emberiség elleni bűncselekményként/bűntettként jelölve. Jelen szerző az „emberiség elleni” bűncselekmények kifejezés mellett teszi le a voksát.

²⁷ Lásd 53/1993 (X.13.) AB határozat.

²⁸ KOVÁCS PÉTER: *Nemzetközi közjog*. Budapest: Osiris, 2006. 62. és 441.; MALCOLM N. SHAW: *International Law*. Cambridge University Press, Fifth Edition, 2003. 124.

az implementációtól, amennyiben a transzformáció annyit jelent, hogy a nemzetközi szerződést kihirdetéssel a magyar jog részévé tesszük (és innentől kezdve az hatályos), az implementáció pedig azt jelenti, hogy a már magyar jog részévé vált egyezményt emészthetővé tesszük a jogalkalmazónak – hol azzal, hogy az ügyészek és bírák által ismert Büntető Törvénykönyvbe foglaljuk a tényállásokat, hol pedig azzal, hogy a nemzetközi egyezményekben általánosságban megfogalmazott rendelkezéseknek praktikusán végrehajtható formát adunk, a végrehajtásért felelősöket megnevezzük, és így tovább. Előbbire példák a büntetőjogi rendelkezések: tényállást foglalunk a Büntető Törvénykönyvbe, kimondjuk az elévülhetetlenséget, vagy éppen kizárunk bárminemű immunitást bizonyos tényállások tekintetében. Utóbbira példa a vöröskereszt embléma használata: míg a nemzetközi jog kimondja, hogy pl. a hadsereg egészségügyi alakulatai használhatják, az implementáló jogszabály rögzíti, hogy a hadseregben konkrétan kinek kell felfestenie az emblémát az egészségügyi járműre. Ez igazából a nemzetközi kötelezettség közvetlen végrehajthatóságának problémája. Hiszen az adott állam dönti el, hogy milyen részletességgel implementálja a nemzetközi egyezményeket: néhány állam csak a nem közvetlenül végrehajtható normák tekintetében fogad el implementáló jogszabályokat (jellemzően az angolszász jogrendszerű államok, és ott ez működik is²⁹), mások pedig szinte minden nemzetközi kötelezettséget részletesen beleírnak az adott területet szabályozó jogszabályba, pl. a büntető kódexükbe (jellemzően a kontinentális jogrendszerű államok³⁰).

Nos, visszatekintve, a helyzet ott kezdett bonyolulttá válni, hogy valamilyen okból, akár kényelemből, a '90-es években a közép-európai kormányok a fejükbe vették, hogy a nemzetközi kötelezettségek közvetlenül végrehajthatóak – implementálni pedig nem kell. A bírók viszont nem mutattak hajlandóságot arra, hogy közvetlenül a ratifikált és kihirdetett nemzetközi egyezmények alapján járjanak el; vélhetően kellő nemzetközi jogi jártasság és idegennyelv-tudás hiányában.

Ezt szerencsére meghaladták a 2000-es években a régióban rendre módosított vagy újonnan hozott büntető törvénykönyvek,³¹ ám a háborús, ill. emberiség elleni bűncselekmények és a népirtás büntetése tekintetében még mindig jelentős hiányosságokat mutatnak, kiváltképp a magyar Büntető Törvénykönyv – egyik ilyen hiányossága éppen az elévülés, illetve a vonatkozó tényállások nemzetközi jognak meg nem felelése.³² A hiányosságokat ugyan a nemzetközi jogra való közvetlen hivatkozás pótolhatná, ám az ügyészek/bírók változatlanul nem mutattak nagyobb hajlandóságot a nemzetközi jog

²⁹ Lásd pl. Egyesült Királyság: Geneva Conventions Act 1957 (módosítva 1995-ben és 2001-ben).

³⁰ Lásd pl. Németország egy külön törvényt hozott a nemzetközi bűncselekményekre, melybe belefoglalta a Genfi Egyezményekben (1949), a Kiegészítő Jegyzőkönyvekben (1977) és a Római Statútumban (1998) foglalt bűncselekményeket: Gesetz zur Einführung des Völkerstrafgesetzbuches, *Bundesgesetzblatt*. 2002, Teil I., No. 42, 29 June 2002. 2254–2260.

³¹ Pl. Litvánia 2000-ben, Észtország 2001-ben, Szlovákia 2005-ben fogadott el új büntető törvénykönyvet, Lengyelország 2008-ban módosította a büntető törvénykönyvét.

³² A büntető törvénykönyvek és egyéb vonatkozó jogszabályok hiányosságaira a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága jelen szerző által kidolgozott részletes javaslatokat téve rendre felhívta a közép-európai kormányok figyelmét, mely javaslatokat sok állam figyelembe is vett, ám ennek az eszmecserének a részletes eredménylistája nem publikus.

közvetlen alkalmazása terén. Így most ott tartunk, hogy Közép-Európában, kiváltképp Magyarországon, a nemzetközi jog által büntetni rendelt bűncselekményeket nem implementálták teljes részletességgel a hazai jogba, a jogalkalmazók viszont nem hajlandók közvetlenül a nemzetközi jog alapján eljárni.³³ Itt lehet megjegyezni, hogy a Biszku-ügyben könnyen megtehetette volna az ügyészség, hogy a bűncselekmény minősítése és az elévülés tekintetében közvetlenül az ENSZ-Egyezményre és egyéb nemzetközi jogi normákra hivatkozik, de nem tette. Itt kell szólni arról is, hogy azzal, hogy így vagy úgy nem tesszük lehetővé, hogy a nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettségünknek eleget tegyünk – ti. hogy a büntetendő cselekmények esetében képesek legyünk eljárni –, lényegében nemzetközi jogot sértünk.³⁴

A büntetési kötelezettségekre visszatérve tudomásul kell ugyanakkor vennünk, hogy ha részletesen implementálunk is mindent, akkor sem kerülhetjük el, hogy a jogalkalmazók magával a nemzetközi jog anyagával legyenek kénytelenek dolgozni. Hiszen a tényállások kibontása, értelmezése, a nemzetközi egyezmények kommentárjai, a vonatkozó nemzetközi törvényszékek ugyan nem esetjogi szintű, de mégis útmutató döntései mind-mind a nemzetközi jog részei, és mint ilyenek, figyelembe veendők.³⁵

Itt érkezünk el a praktikus, a realitást tekintetbe vevő megfontolásokhoz. Jogilag ugyan a vonatkozó nemzetközi egyezmények hatályosak Magyarországon, ám mivel a jogalkalmazó javarészt kizárólag a Büntető Törvénykönyv alapján hajlandó eljárni, a sikeresség érdekében megfontolandó, hogy érdemesebb részletesen implementálni ezeket az egyezményeket.

A Gulyás Gergely országgyűlési képviselő által benyújtott (és Gellért Ádám megfogalmazását tükröző) törvényjavaslat³⁶ ezzel a kérdéssel foglalkozik, azonban ennek a problémának csak egy piciny részét érinti. Míg célja kétség kívül üdvözlendő, jelen formájában sajnos előfordulhat, hogy hosszú távon több negatív hatást vált ki, mint amennyi haszonnal jár majd. Megfontolandó például, hogy célszerű-e kiragadni egyetlen részletet és azt szabályozni, hiszen akkor a többi nemzetközi kötelezettség tekintetében most már úgymond joggal fogja elvárni a jogalkalmazó, hogy ugyanilyen egyértelműen külön jogszabály mondja ki, hogy mitévő legyen; és még kevésbé lesznek hajlandók magát a nemzetközi egyezményt figyelembe venni. Szintén tekintetbe kell ugyanis azt venni, hogy az elévülés csupán egy a számos probléma közül. Ugyanilyen gondot jelenthet az alkalmazás során például egy olyan bűncselekmény esetén való eljárás, ami nincs, vagy nem úgy van nevesítve a Büntető Törvénykönyvben, mint ahogyan

³³ A jogalkalmazók idegenkedése a nemzetközi jog közvetlen alkalmazásától nem kizárólag magyar probléma. Lásd EYAL BENVENISTI: Judicial Misgivings Regarding the Application of International Law: An Analysis of Attitudes of National Courts. *European Journal of International Law*, 1993/4. 159.

³⁴ Lásd YORAM DIENSTEIN: Defences. In GABRIELLE KIRK McDONALD – OLIVIA SWAAK-GOLDMAN (szerk.): *Substantive and procedural Aspects of International Criminal Law – The Experience of International and National Courts, Volume I*. The Hague: Kluwer Law International, 2000. 382.

³⁵ VARGA RÉKA: Háborús bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások nemzeti bíróságok előtt. In: KIRS ESZTER (szerk.): *Egységesezés és széttagolódás a nemzetközi büntetőjogban*. (Studia Iuris Gentium Miskolciensia – Tomus IV.) Miskolc: Bibor, 2009. 107.

³⁶ T/4714, képviselői önálló indítvány az emberiség elleni bűncselekmények elévülhetetlenségéről.

a nemzetközi jogban.³⁷ Más ország gyakorlatában pedig az vetődött fel, hogy megfelelő-e vajon a jogbiztonság követelményének, ha a hazai büntető jogszabály a nemzetközi jogra utalással nevesít egy tényállást, de nem bontja ki azt teljesen.³⁸ A magyar Büntető Törvénykönyv is tartalmaz hasonlót: sok tényállásban láthatjuk a „nemzetközi jogi szabályokat megsértő módon” fordulatot.³⁹ Hasonló problémákat vethet fel a magyar jogban például a háború fogalmának pontatlansága (lett is ebből szép kalamajka a Korbély-ügy kapcsán, ahol a Legfelsőbb Bíróság első ízben sajnos egyértelműen helytelen megállapításokat tett), az egyetemes joghatóság alapján büntetendő cselekmények listája, vagy az iratlan szokásjogi normák sorsa. Az Alaptörvény ugyan – a korábbi verzióhoz hasonlóan – kimondja, hogy Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait.⁴⁰ Kérdés azonban, hogy miként fog erre reagálni az az ügyészi/bírói kar, amely, mint láttuk, az írott nemzetközi jogot sem túlzott lelkesedéssel alkalmazza. Miképpen fognak alkalmazni egy kodifikálatlan szokásjogi normát, amiből pedig bizony sok létezik a nemzetközi jogban?

A Biszku-ügyben az ügyészség által hozott határozatban⁴¹ is éppen a szokásjog semmibe vételének lehetünk tanúi. Az ügyészség ugyanis nemlétezőnek tekintette a nemzetközi szokásjogot, egyszerűen egy rendes tényállást vett alapul, és érdemben még csak meg sem vizsgálta, hogy a feljelentésben szereplő cselekmények beleeshetnek-e az emberiség elleni bűncselekmények kategóriájába.

III. Milyen megoldást válasszunk?

Mindezeket figyelembe véve, úgy vélem, hogy két út járható. Vagy

- (i) törekszünk arra, hogy a nemzetközi jogot 'közvetlenül' alkalmazzuk, tehát nem építünk be mindent implementáló jogszabályokkal. Ez az út viszont csak akkor járható, ha megfelelő képzés biztosítatik a jogalkalmazóknak, hogy otthonosan mozogjanak a nemzetközi jogban, továbbá feltesszük, hogy idegen nyelvű nemzetközi jogi szakirodalomban nagyobb jártasságot szereznek, és várunk még pár évtizedig, amíg ennek az eredménye is megmutatkozik. Vagy pedig:
- (ii) leteszünk az előbbiről és mindent implementálunk, de akkor tényleg *mindent* implementálni kell. Ez viszont nagy munka, és javában érint egy sor jogszabályt, köztük a Büntető Törvénykönyvet, de még az Alaptörvényt is.⁴² Ebben az esetben is

³⁷ Jó példa erre a Btk.-ban az „Emberiség elleni bűncselekmények”, mint megtévesztő fejezetcím, azzal tételezve, hogy a nemzetközi jog által ismert emberiség elleni bűncselekményeket pedig nem tükrözi a Btk.

³⁸ A svájci Btk. tekintetében lásd: MICHAEL COTTIER: Die „Umsetzung” des Römer Statuts hinsichtlich der Kriegsverbrechen. *Jusletter*, 14 Maerz 2005. 4. Elérhető: www.trial-ch.org/fileadmin/user_upload/documents/jusletter_michael_cottier.pdf (utolsó letöltés: 2011. november 15.)

³⁹ Lásd pl. Btk. 160. §: Bűnös hadviselés: „Az a katonai parancsnok, aki a hadviselés nemzetközi jogi szabályainak megsértésével (...)”

⁴⁰ „Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait.” Alaptörvény, Q) cikk (3) bekezdés.

⁴¹ Fővárosi Főügyészség, NF 27942/2010/1. határozat.

⁴² Pl. a Római Statútum kizárja az államfői vagy képviselői immunitást az általa rögzített bűncselekmények esetén. Bár a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma nem kötelezi az államokat, hogy a bűncselekményeket saját jogukban büntessék, a komplementaritás elve okán az államok nagy része ezt önként megteszi – már csak azért is, hogy ezzel kizárja a Nemzetközi Bíróság joghatóságát.

kérdéses marad azonban, hogy mi történik majd a nemzetközi szokásjogban elfogadott normákkal. Minthogy ezeket nem, vagy nem mindig mondja ki nemzetközi egyezmény, akkor hát mi alapján és mikor lehet implementálni ezeket? Mivel, mint az fent említésre került, kimerítő implementálás esetén sem mentesülhetünk teljesen a nemzetközi jog közvetlen alkalmazásától, a nemzetközi jogi képzés ez esetben sem hanyagolható el.

Ebben a tekintetben a nyugat-európai országok jórészt a vegyes megoldást választották: jogrendszerüktől függően implementáltak mindent, vagy szinte mindent, egyúttal alapos nemzetközi jogi képzést kaptak az érintett jogalkalmazók is, sőt, kisebb *task force*-ok alakultak az ilyen ügyek vitelére. A specifikus képzés nálunk is természetesen az után kapott nagy hangsúlyt, hogy rájöttek: a jogalkalmazók a kimerítő implementáció ellenére is kénytelenek nemzetközi jog jártasságot szerezni az ügyek megoldásához. Közép-Európában még nem nagyon beszélhetünk megoldásról, mivel ilyen ügyek sem nagyon voltak (a kommunista diktatúrák bűneinek büntetését, mint tudjuk, így vagy úgy megoldották belső jogban; nálunk a vonatkozó AB-döntés miatt ez a lehetőség megszűnt, tehát maradt a nemzetközi jogra hivatkozás) – kivéve Lengyelországban, ahol volt is nagy meglepetés, amikor egy a Genfi Egyezményekben foglalt bűncselekmény miatt kellett eljárni⁴³ és rájöttek, hogy sem a büntető törvénykönyvük nem foglal magában mindent, sem a jogalkalmazók nem mozogtak a nemzetközi jogban otthonosan.

Eddigi tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy a második úton alapuló vegyes megoldás a járható: kimerítő implementációs munkába kellene kezdeni, egyszersmind azonban némi energiát fordítva az érintett jogalkalmazói kör képzésére. Figyelembe kell venni azt is, hogy ez a kérdés egyáltalán nem csupán a régmúlt bűneinek (náci, illetőleg a kommunista rezsimek által elkövetett bűntetteknek) a tárgyalása kapcsán vetődik fel, hanem manapság egyre inkább hazánk nemzetközi katonai szerepvállalása kapcsán is. Szerencsére, ha katonáink pl. birkát gázolnak, az jogilag könnyen megoldható a fogadó állammal kötött megegyezés alapján,⁴⁴ viszont ha katonáink nemzetközileg büntetni rendelt cselekményt követnek el, el kell tudnunk járni, hacsak nem szeretnénk szégyenben maradni a világ előtt. Nem szabad figyelmen kívül hagyni továbbá azt sem, hogy a háborús bűncselekmények tekintetében az egyetemes joghatóság gyakorlásának kötelezettsége ugyan hazánkkal szemben a Genfi Egyezmények ratifikálása (1953) óta – vagyis több, mint fél évszázada immár – fennáll, vélhetőleg alkalmatlanok lennénk egy ilyen eljárásra; márpedig a 'trend' az, hogy a nemzetközi szereplők egyre inkább

⁴³ Az eljárás Afganisztánban szolgáló hét lengyel katona ellen indult háborús bűncselekmények elkövetésének a gyanúja miatt. Forrás: www.freerepublic.com/focus/f-news/2728722/posts (letöltve: 2011. november 14.), lásd még: www.nytimes.com/2007/11/29/world/europe/29poland.html (letöltve: 2011. november 14.)

⁴⁴ A nemzetközi katonai missziókban résztvevő államok minden esetben ún. *Status of Forces Agreement*-et, azaz a haderők jogállásáról kötött megállapodást kötnek a fogadó állammal, mely részletesen szabályozza pl. a kártérítési és joghatósági kérdéseket.

elvárják az egyes államoktól, hogy vegyék ki részüket a nemzetközi igazságszolgáltatás eme formájából is.⁴⁵

A kimerítő implementáció szükségessége mellett szól az is, hogy a nemzetközi jog közvetlen alkalmazása esetén komoly kreativitást kellene elvárnunk a jogalkalmazótól, ha történetesen olyan ügyben járna el, amely a Büntető Törvénykönyvben nincs nevesítve, csakis a nemzetközi jogban: például milyen szankciót kellene alkalmazni; miként lenne alkalmazható a Büntető Törvénykönyv általános része, és így tovább. Ez pedig aligha várható el most, ismerve a jelen jogalkalmazói hozzáállást és jogrendszerünk mikénti felépültségét.

Nem szabad nem figyelmeztetni végül arra, hogy Magyarországnak végre ki kellene köszörülnie azt a csorbát, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútumát ratifikáltuk ugyan, de nem hirdettük ki – ezzel adott esetben nemzetközi jogot sértve. A kihirdetést tehát meg kellene ejteni, ez azonban óhatatlanul további implementációs kérdéseket vet fel, hiszen ha nem akarjuk, hogy maga a Nemzetközi Büntetőbíróság járjon el egy hazánkat érintő ügyben, akkor nekünk kell büntetni tudnunk a Statútumban foglalt bűncselekményeket.⁴⁶

---

⁴⁵ Lásd FIDH–REDRESS: *Extraterritorial Jurisdiction in the European Union, A Study of the Laws and Practice in the 27 Member States of the European Union*. December 2010. Letölthető: www.redress.org/downloads/publications/Extraterritorial_Jurisdiction_In_the_27_Member_States_of_the_European_Union.pdf (letöltve: 2011. november 15.)

⁴⁶ Ez érinti az Alaptörvényt és a sarkalatos törvényeket is, hiszen a Statútum pl. kötelezővé teszi a saját állampolgár kiadását a Nemzetközi Bíróságnak, illetve kizár mindenféle immunitást (közte így az államfőt és az országgyűlési képviselőt is) a benne foglalt bűncselekmények tekintetében.